

tično pravičnost, potem naj takoj stavi v proračun naknadno postavko za drugega slovanskega deželnega šolskega nadzornika na Primorskem. Saj menda ni treba spominjati [v]ladnih faktorjev na deželne učiteljske konference, ki se na Primorskem za slovanske učitelje sploh ne sklicujejo, ker se ravno edini deželni šolski nadzornik ne utegne baviti s to stvarjo, ki jo predpisuje drž. šol. zakon.

Ali naj naštejemo morda nekaj šol, ki sploh še nikdar niso bile nadzorovane po dež. šol. nadzorniku? Ali naj omenimo stanje slov. jezikovnega pouka na državnih nemških zavodih? Ali naj pokažemo na zanemarjanje hrvaščine na puljskih državnih srednjih in ljudskih šolah? Itd. itd.

In vse to ima vzrok v tem, da je za vse tri primorske pokrajine vedno nastavljen le en nadzornik, ki — da omenimo še to — bo moral odslej voditi zrelostne izpite na štirih velikih zavodih; na treh učiteljskih in na gimnaziji v Pazinu. Jeli tako preobloženo ene učne osebe šolstvu v korist? In še to. Na Kranjskem, Štajerskem, Koroškem in Dalmaciji in tudi drugod je deželni šolski nadzornik za ljudske šole tudi ravnatelj izpitnih komisij za ljudske in meščanske šole; na Primorskem imamo tri take komisije, a nikjer ni dež. š. nadzornik ravnatelj, kar gotovo ni v prid šolstvu. Morda bo kdo prigovarjal, da biva primorski dež. šol. nadzornik v Trstu, izpitne komisije so pa v Gorici, Koprnu in Kastvu, Res, a tudi dalmatinski dež. šol. nadzornik biva v Zadru, vendar je ravnatelj komisije v Arbanasih in v Dubrovniku, ravnatko biva ravnatelj mariborske komisije v Gradu.

Naročajte in širite naš list!

Doslednost pa taka!

V začetku meseca decembra pret. leta so se sešli na Dunaju avstrijski c. kr. okraj. šol. nadzorniki — menda kar je slovanski, so bili sami narodno indifrentni — da si ustanove svojo posebno društvo c. kr. okraj. šol. nadzornikov.* Za predsednika tega društva je bil voljen najliberalnejši in menda tudi „der strammdeutsche“ c. kr. nadzornik R. Peerz, ki je znan svojim nekdanjim učencem kot posebni ljubitelj raznih nalog, ki jih je do skrajnosti natančno popravil!

Mestni zastop Dunajski, ki je znan kot velik prijatelj vsega naprednega učiteljstva, je porabil to priliko, ter je napravil primerno gostijo zbranim c. kr. okr. nadzornikom, ki jih je bilo okrog 150. Seveda, banket je bil pripravljen za 240 ljudi, in sicer namenoma, da so se mogle te pojedine udeležiti znane korifeje dr. Gessmann in drugovi.

In kakor je pri takih prilikah običajno, se je govorilo in kadilo na vse mogoče načine. Govoril je seveda tudi naš liberalni nadzornik B. Peerz, in sicer je napil najprej mestni občini kot gostiteljici. Popolnoma pravilno. — Toda pregovor veli: „Česar je polno srce, to rado na jezik gre“. In vstal je mož ter napil v ognjevitih besedah največjemu prijatelju vsega naprednega učiteljstva in največjemu zagovorniku pravega napredka — dr. Luengerju.

A ta govor je izbil dno potrepljivosti nemškega naprednega avstrij. učiteljstva in sedaj mu bere to učiteljstvo levite, da se kar kadi. Celo organ „Zveze avstr. nemškega učiteljstva“ — „Deutsch-östr. Lehrerzeitung“, kjer sedi R. Peerz v odboru — mu bere levite, da je kaj. Imenitno ga pa zafrkava glasilo „Jungoveev“ — „Freie Lehrerstimmen“ — v svoji 23. št. pret. leta.

Svojo sarkastično zafrkajo končuje ta list doslovno tako-le: Wir halten Herrn Peerz nicht für den reinen Provinzler, der im Drange der Ereignisse den Kopf verliert und einen „Plutzer“ macht. Herr Peerz mußte wissen, was er tat und wußte es. Wir wollen hoffen, daß er auch weiß, was er nun zu tun hat. Für Luengerverehrer dürfte im Ausschusse des deutsch-österreichischen Lehrerbundes der Baum zu eng werden. — Menda se bodo sedaj oni slovenki in nemški tovariši na Kranjskem kakor tudi v ostalih kronovinah, ki so zaljubljeni v lepe oči najnaprednejšega c. kr. nadzornika v Avstriji R. Peerza, streznili, zakaj „man darf in der Politik nicht zu offenerzig sein“.

Srednješolski vestnik.

** Društvo slovenskih profesorjev je imelo dne 27. pret. mes. svoj III. občni zbor. O delovanju društva je poročal prof. dr. Ilešič. Iz tega poročila posnemljemo: V smislu sklepov lanske glavne skupščine so se v okviru društva ustvarili odseki in sicer za verouk, klasično filologijo, slovenščino, nemščino, zgodovino in zemljepis, matematiko in fiziko, prirodopis in poljedelstvo, propedeutiko. Za učiteljska so potrebni še tile odseki: za pedagogiko, higijeno in telovadbo, stenografijo in moderno filologijo. Nekaterih odsekov delo je bilo posebno nujno, zato se je v njih prav živahno delovalo, na primer v slovenskem, klasičnem, nemškem, prirodopisnem, zgodovinskem in matematičnem odseku. Odseki oziroma njih člani so ocenjevali lit. izdelke pisateljev, slovarčke, slike itd.

Sestankov je bilo več, nekateri so bili bolj družabno-prijateljskega značaja, na nekaterih so poročali določeni referenti.

Poročalo se je: o kvinkvenalki in pedagoški kazni o nameravani reformi srednjega šolstva, o Kožuhovih kartografskih osnovah, o klasični filologiji in o novih določbah glede mature.

V smislu laici sprejetih resolucij je sploh in načeloma misliti na slovenščino kot učni jezik pri vseh predmetih višje gimnazije. Računajoč s konkretnim položajem smo na kranjskih gimnazijah sprožili izjave prizadetih instanc o poslovenitvi naših gimnazij in obenem krepko posegli v realiziranje nvetov, od katerih je odvisna ugodna rešitev tega našega narodnega vprašanja, to je skrbeti za spisovanje šolskih knjig.

V tekočem šolskem letu se je uvedla grščina s slovenskim učnim jezikom v 3. razredu po kranjskih gimnazijah, iz v z e m š i u o v o m e š k o ! (Klici ogorčenja: Ali je Novo mesto tako blizu Nemčije?) Glede grško-slovenskega slovarja se vrše pogajanja. Glede velikega latinsko-slovenskega slovarja in onega ročnega slovarja, ki bo ekscerpiran iz njega, se je nadejati, da izide vsaj v teku dveh let.

S tekočim šolskim letom uvesti slovenski učni jezik tudi pri latinščini v petem razredu ni bilo mogoče v kljub naporu vseh sil. Da se to doseže, se je nadaljevalo s spisovanjem slovarčkov za posamezne klasike.

K spomenici o pouku slovenskega jezika, ki smo jo vložili pred 4 leti, je želelo ministrstvo podoben učni načrt; odsek za slovenščino ga je vložil instantni potom. Načrt je kurziral oficialno po posameznih zavodih.

Pripravlja se nova izdaja slovenskih čitank najprej za nižje štiri razrede, pri čemer se upošteva tudi vsa novejša literatura od leta 1871. dalje do najnovejše. Za dekliški licej se priredi posebna izdaja teh čitank s primernim dodatkom. Tudi za višje razrede srednjih šol bo treba prirediti posebne čitanke. Počakati hočemo le, da nam naučno ministrstvo reši memorandum o pouku slovenščine. To delo je prevzel profesor Wester sporazumno z vladnim svetnikom dr. Sketom v Celovcu. Nadejati se je, da tekom prihodnjega l-ta izide prva šolska izdaja slovenskih klasikov.

Z ozirom na letošnjo odredbo naučnega ministrstva glede maturiranja na gimnazijah je že pri maturi letos odpadel pismeni izpit iz slovenščine in to pač zaradi tega, ker je v višjih razredih v slovenskih pokrajinah učni jezik nemški. Ta činjenica je slovenščino vrgla za pol stoletja nazaj, v predmarčno dobo, ko je bil naš jezik izključen iz srednje šole. Ista činjenica ponizuje naš jezik v obeh naše srednješolske mladine in je zato v direktnem nasprotju z važnostjo, ki jo daje vsaka moderna pedagogika in vsaka današnja šolska uprava baš gojitvi materinega jezika. Ta činjenica pa pravzaprav naravnost nasprotuje besedilu imenovane ministrske odredbe. Po tej odredbi naj bo matura iz učenega jezika, toda za Slovence učni jezik ni le nemščina, ampak na višji gimnaziji vsaj pri enem predmetu pri slovenščini, v nižji pa razen dveh predmetov vseskozi slovenščina. Iz novega formularja zrelostnih izpiseval ni nič več razvidno, v katerih predmetih se je maturant obligatno izobraževal in ima zaradi tega svojo klasifikacijo. Z ozirom na to je društvo slovenskih profesorjev prosilo, naj se odredba naučnega ministrstva primerno prilagodi posebnim in v Avstriji edinim razmeram slovenskega naroda, in sicer v tem smislu: 1. Matura iz slovenskega in nemškega jezika bodi za Slovence, kakor je bila doslej. Pismeni zrelostni izpit se vrši iz obeh jezikov, a ustno se izpraša vsak kandidat iz enega ali drugega eventualno iz obeh, kakor se je to godilo doslej 2. V maturitetno izpisevalo pride posebna beležka, da se je maturant obligatno izobraževal tudi v slovenskem učnem jeziku in iz njega maturiral.

Učni načrt za nemški jezik na bodočih slovenskih gimnazijah, zasnovan po vzoru učnih načrtov za nemški jezik pri drugih Slovanih, kurzira sedaj pri naših učiteljih slovenščine.

Ni zastalo niti spisovanje zgodovinskih in matematičnih šolskih knjig. Po zadnjem poročilu je poslal prof. Pirc Stari vek že sredi tega leta v recenzijo: isti pisalec piše Srednji vek, Novi vek je objavil prof. Komatar. Matkova Aritmetika in Geometrija sta v rokopisu že dolgo gotovi, Geometrijo za učiteljske je prevzel dr. Kušar.

Poljančeva Mineralogija je dobila predaprobačijo, njegovo Živalstvo je dovršeno, Mačcherjeva Botanika bo do Velike noči končana. Fiziko spisuje prof. Reiser. Prof. Juvančič spisuje francosko slovnico.

Društvo deluje z vsemi močmi, da dobimo čimprej slovenske učne knjige.

Društvo je dalo informacije o jezikovnem ustroju ljubljanskega, goriškega, koprškega in mariborskega učiteljskega ter opozarjalo na resolucije sprejete na shodu učiteljskih profesorjev leta 1906., obenem pa naglašalo, da morajo naši zavodi i nadalje imeti pravico aprobirati tudi za nemški jezik.

Glede stanovskega vprašanja je stalo društvo na stališču, da moramo biti na svoji zemlji lastni gospodarji, da morajo biti seveda tudi slovenski profesorji ravnopravni z drugorodnimi svojimi tovariši. Zato je umesten protest, kjer se nam godi krivica v tem oziru. Posebno so težke v tem pogledu razmere na Primorskem. Namesio slovenskih učnih oseb delujejo samo tuje, dasi je na dotičnih zavodih 25% in še več slovenskega dijaštva. Začetkom novembra je vložilo društvo na kompetentnih mestih obširno spomenico o krivičnem postopanju pri nameščenju slovenskih učnih oseb — bila je spomenica uvaževana.

To je bilo stanovsko delovanje na zunaj. Delovalo pa je društvo tudi na znotraj, in sicer malone vse v prid nedefinitivnim tovarišem. Brigalo se je za razpisana, oziroma nerazpisana, a že izpraznjena mesta. Zavzelo se je med drugim deloma z uspehom z obširnimi spomenicami za sistemiziranje novih definitivnih mest na I. in II. državni gimnaziji v Ljubljani.

Društvo je vzpodbujalo svoje člane, naj bi pomagali pri ljudsko-izobraževalnih organizacijah ter predavali. Učitelji idrijske mestne relike so priredili 54 predavanj.

Ker bo zdaj treba o šolskih knjigah referatov, ocen in kritik, se začne s tem pri nas metodiško-pedagoško razmišljanje.

** Šibenik dobi realko. Začetkom šolskega leta 1909/10 se otvori v Šibeniku realka s hrvaškimi učnim jezikom. V državnem proračunu za leto 1909. se že nahaja potreben izdatek.

** Povišanje v šolski službi. Blaž Matek, profesor na mariborski gimnaziji, je pomaknjen v VII. plač. razred.

Književnost in umetnost.

„Slovenska Matica“ v Ljubljani nazonanja: V uanjim članom „Slovenske Matice“ se prično razpošiljati edicije za leto 1908. prihodnji teden.

Razpečevanje je oviral geološki zemljevid, ki ni bil pravočasno gotov.

Mednarodni kongres za varstvo pravic pisateljev, slikarjev, kiparjev in časnikaarjev se vrši letos od 22. do 30. junija v Kodanju na Danskem. Sešel se je tam komite, ki bo izvršil potrebne priprave.

Politiški pregled.

* Avstrijski državni zbor se snide 20. t. m. Večji del njegovega dela bo obstojal začasno v odsekovih sejah. Tudi reforma poslovnika je na vzporedju.

* K otvoritvi deželnega zbora. Pisarna poslanske zbornice je razposlala dnevni red za prvo sejo dne 20. t. m. Med drugim najdemo tam razpravo o nepriznanih volitvah državnih poslancev, dalje zakonski načrt o podelitvi 100 milijonov kron za starostno in invaliditetno zavarovanje ter 21 nujnih predlogov še iz jesenskega zasedanja.

* Velikodušnost Avstro-Ogrske? 55 milijonov Turčiji! Na Dunaju so postali kavalirji. Pa ne morda zato, ker imajo preveč denarja, ampak ker vidijo, da je prvotno stališče avstrijske diplomacije, da Turčiji ne gre nikaka odškodnina za Bosno in Hercegovino, nevdržljivo, in ker hočejo svojo popustljivost olepšati z velikodušnostjo. Tako pravi „Neue Freie Presse“ v članku, inspiriranem od vlade, da je Avstro-Ogrska prva dežela, ki ne ponuja Turčiji samo besed, ampak ji hoče pomagati prekoračiti velike finančne težkobe. Zato da Avstrija Turčiji v „znamenje prijateljstva“ in „da se obrani mir na Balkanu“, 55 milijonov kron za državna posestva Turčije v Bosni in Hercegovini. Ovstro-Ogrska s svojimi 4 milijardami kron držav. dolga pomaga Turčiji, ki ima 2 milijardi kron drž. dolga! Vsekakor kavalirstvo, kakor ga sicer pri Avstriji nismo vajeni. Ali temu kavalirstvu je iskati vzroke v tem, da hoče Avstro-Ogrska na ta način izolirati Srbijo. To priznava tudi „Neue Freie Presse“, ko pravi: „Srbija je osamljena, načrt zveze balkanskih držav je padel v vodo.“

* Reforme v Bosni in Hercegovini. Na pomlad izda vlada ustavo za obe deželi. Deželni zbor bo sestavljen iz virilistov in 3 kurij (1. kurija izobražencev in bogatašev, 2. mestna in 3. kurija kmetijskih občin). V vsaki kuriji bodo razne konfesije volile ločeno. Volitve bodo najbrže že maja ali junija. V povelju se deželni zbor snide. — Ustvarila se

bo tudi odvetniška ter trgovsko-obrtna zbornica.

* Zoper ustanovitev jugoslovanskega ministrstva se odločno izreka „Dalmata“, organ dalmatinskih Italijanov. Italijanov bi se baje s tem prizadela najhujša krivica. Še Nemci bi temu nasprotovali, dasi imajo kot protitež svojega ministra — rojaka. Italijani pa bi bili na milost in nemilost izročeni škodljivemu vplivu tega ministra.

* Italijansko vseučiliščno vprašanje. Dunajski dopisnik „Piccola“ poroča, da je doznal iz verodostojnega vira, da je ministrski svet po daljši zivahni debati sklenil, da zahtevi italijanskih poslancev, podpisani od ministrstva za zunanje stvari, naj bo Trst sedež italijanskemu vseučilišču, ne ugodni. Postaja torej vedno verjetnejše, da misli vlada predložiti parlamentu Trident kakor sedež italijanske fakultete. In to — kakor naglašala „Piccola“ — vzlje vsem protestom Italijanov in tirolskih Nemcev! — Z Dunaja javljajo: Državni zbor se snide dne 19. t. m. Istega dne predloži vlada zbornici načrt za ustanovitev italijanske juridične fakultete, kakor je bil odobren v zadnjem ministrskem svetu. V krogih italijanskih poslancev se govori, da bo sedež tej fakulteti na Dunaju, ali nemške stranke se bodo temu upirale.

* Jezikovno vprašanje v Dalmaciji. Iz Zadra poročajo: Dne 2. t. m. je dalmatinsko nameštinstvo doposlalo političnim uradom nove tiskovine z izključno hrvaškim tekstem. To bi imel biti začetek za uvajanje hrvaškega uradnega jezika. Dosedanje tiskovine in te italijansko-hrvaške in nemško-italijansko-hrvaške so povsem stavljene izvan rabe.

* Socialna demokracija v Bosni napreduje. Dne 27. dec. je imela stranka v Sarajevu shod, na katerem se je sprejel strankin program, ki se krije v glavnem s hainfeldskim socialističkim programom. Zanimivo je, da se posebno bavijo s poljedelskimi razmerami. Zahtevajo odstranitev kmetijskega zakupništva, pospeševanje zadržništva, zahtevajo nemudoma ustvarjanje parlamentarnega zastopstva, ki naj sloni na splošni in enaki volilni pravici, zahtevajo pospeševanje ljudske prosvete, ločitev šole od cerkve itd. Z ogorčenjem obsojajo postopanje bar. Buriana, ki je svoječasnno obljubil, da pritegne k enketi o bostanskem parlamentu vse s loje pr bivalstva, ki pa tega ni storil, ampak je delavstvo prezrl.

Vestnik.

Po shodu dne 28. decembra. Udeleženec nam piše: Ker so po učiteljskem shodu jako različna mnenja med ljudstvom kakor tudi med nekaterimi učitelji, zato je potrebno malo pojasnila. Do sedaj so veljala vsa učiteljska društva kot nekaj privesek narodno-napredne stranke. Kdor je bil član kakega društva, je moral biti pristaš nar.-napr. stranke in je tudi moral agitirati zanjo. V plačilo za to so pa učiteljska društva zahtevala, da naj da narodno-napredna stranka načelniku „Zaveze“ deželno-zbornski mandat, ker je S. L. S. dala načelniku „Slovenske zveze“ deželni in državno-zbornski mandat, akoravno pri njih stranki ni niti deseti del vsega učiteljstva. Ker so pa razni pristaši nar.-napr. stranke odklonili načelniku učiteljstva kandidacijo, zato je bilo učiteljstvo prisiljeno se oficialno izjaviti, da njih organizacija ne pripada nar.-napr. stranki. Ker je pa učiteljstvo kot stanovska organizacija odločno izjavilo, da ne pristopi k nobeni drugi stranki, zato je nerazumljivo, kako more „Slovenec“ pisati, da mora sedaj vsak učitelj pristopiti k „Slovenski zvezi“ ali pa k socialnim demokratom. To je naravnost nesmisel. Učiteljstvo je sedaj samo stanovska organizacija, tor-j imajo v nji prostora vsi, ki umevajo pomen stanovske organizacije, ki skrbi samo za stanovske koristi in za izobrazbo ljudstva. Vsak učitelj za svojo osebo pa lahko pripada k tej ali oni politični stranki, to nikogar nič ne briga, to je vsakega posameznika privatna zadeva.

Zastopnika učiteljstva v mestnem šolskem svetu ljubljanskem sta sedaj tovariši Juraj Režek in g. Karel Simon. Volitev se je vršila dne 7. t. m. — Karel Simon, kandidat S. L. S., je zmagal z enim glasom večine napram kandidatu učiteljstva tovarišu Črnagoju. Propadla pa je kandidacijo S. L. S., učiteljca Šerčeva. Za Simona so delali z vsem pritiskom pristaši S. L. S., tudi poslanci te stranke so agitirali zanj. Tri učitelje so pregovorili s tem, da so jim obljubili ure na deželni trgovski in zadrzni šoli. Na enega so pritiskali s tem, da se „Glasbena Matica“ podeli in potem tam izgubi ure. Drugemu so dejali, da njegov brat ne dobi mesta v Ljubljani, če bo volil napredno. Tretjemu so grozili, da bodo še njegovi otroci trpeli, če ne bo klerikalno volil. Tak naravnost kaznjiv terorizem je prinesel Simonu zmago. — To je svobodna volitev! Čast tistim tovarišcem in tovarišem, ki se niso vdali nobenemu terorizmu, ampak so volili po sreči in prepričanju!

Deželni zbor kranjski. V ponedeljek in torek so zborovali odseki. V finančnem odseku se je sklepalo o predlogu, ki ga je stavil g. dr. Karel Triller v imenu narodno-naprednih poslancev glede zvišanja učiteljskih plač. Poslanci S. L. S. so izjavili, da je reši-

* Kot vestni kronisti prinesemo prilleno obširnejše poročilo o tem shodu. Op. poročevalca.